

АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

**СУЧАСНА
ГУМАНІТАРИСТИКА:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Монографія

Харків
«Право»
2025

Авторський колектив:

Гулай В. В., доктор політичних наук, професор; Кириленко О. М., докторка соціологічних наук, професорка; Павлюх М. В., кандидатка наук із соціальних комунікацій; Палагута В. І., доктор філософських наук, професор; Ткаченко С. Є., кандидатка економічних наук, доцентка; Требін М. П., доктор філософських наук, професор; Файник А. А.; Цвіркун Ю. В.; Шевчук М. О.; Щеглов А. Ю., кандидат історичних наук

Рецензенти:

В. С. Бліхар – доктор філософських наук, професор (Львівський державний університет внутрішніх справ);

Г. М. Куц – докторка політичних наук, професорка (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди);

Л. С. Шевченко – докторка економічних наук, професорка (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)

*Рекомендовано до видання вченою радою
ГО «Аналітичний центр сучасної гуманітаристики»
(протокол № 2 від 10 лютого 2025 р.)*

Сучасна гуманітаристика: актуальні питання та перспективи розвитку : монографія / [Гулай В. В., Кириленко О. М., Палагута В. І. та ін.] ;
С94 Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. – Харків : Право, 2025. – 226 с. –
DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178602369>.

ISBN 978-617-8602-36-9

Колективну монографію присвячено дослідженню сучасного стану гуманітаристики, її теоретичних, методологічних і практичних аспектів. Розглянуто проблемні питання методології сучасної гуманітаристики, місце і роль цифрової гуманітаристики в цифровому суспільстві, соціум, ідеологія, економіка, спорт крізь призму різних парадигм дослідження. Значну увагу приділено актуальним питанням історичної, культурної, моральної, гендерної, безпекової та інших складових гуманітаристики, запропоновано перспективи її розвитку в умовах цифрового суспільства.

УДК 13+316+32+33+34+37

© Гулай В. В., Кириленко О. М.,
Палагута В. І. та ін., 2025

© ГО «Аналітичний центр сучасної
гуманітаристики», 2025

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2025

ISBN 978-617-8602-36-9

Зміст

Розділ 1

Методологія сучасної гуманітаристики: проблемні питання

1.1. Сучасна гуманітаристика в цифровому суспільстві (<i>Требін М. П.</i>).....	5
Список використаних джерел	28
1.2. Гендерний дискурс та гендерні ідентичності (<i>Павлюх М. В.</i>).....	36
Список використаних джерел	45
1.3. Процес формування брендингу територій: поняття, мета та головні елементи (<i>Файник А. А.</i>).....	46
Список використаних джерел	57

Розділ 2

Суспільство, економіка, історія крізь призму різних парадигм дослідження

2.1. Ідеологія неолібералізму як динамічний фактор сучасного суспільства (<i>Палагута В. І.</i>).....	59
Список використаних джерел	71
2.2. Крайні праві ідеології в західноєвропейських країнах: тези та програми (<i>Шевчук М. О.</i>).....	72
Список використаних джерел	83
2.3. Моральні аспекти економічної діяльності в контексті сучасної гуманітаристики (<i>Ткаченко С. Є.</i>).....	84
Список використаних джерел	98
2.4. Районна періодика Тернопільщини як джерело до вивчення проблематики формування сталінським тоталітарним режимом «образу ворога» з членів ОУН та вояків УПА (<i>Гулай В. В.</i>)	99
Список використаних джерел	107
2.5. Провокативна агітаційно-пропагандистська діяльність структур радянського руху опору на території Львівщини (1942–1944 рр.): нові архівні матеріали та історіографічні інтерпретації (<i>Щеглов А. Ю.</i>).....	109
Список використаних джерел	119

Розділ 3

Нові орієнтири в науках про спорт, мистецтво, безпеку

3.1. Трансформації у сфері сучасного спорту: перехід до нової моделі інституціонального дизайну (<i>Кириленко О. М.</i>).....	122
Список використаних джерел	148

3.2. Етапи розвитку української музики (<i>Цвіркун Ю. В.</i>).....	152
Список використаних джерел	160
3.3. Концепт безпеки в теоретичному дискурсі (<i>Требін М. П.</i>)	161
Список використаних джерел	180
3.4. Тероризм як загроза міжнародній безпеці в ХХІ столітті (<i>Требін М. П.</i>).....	183
Список використаних джерел	217
Авторський колектив	224

3.3. Концепт безпеки в теоретичному дискурсі

Требін Михайло Петрович

доктор філософських наук, професор

професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

В умовах сучасного світу, що глобалізується, однією з нагальних проблем світового розвитку є проблема безпеки. Осмислення сутності, чинників та закономірностей її розвитку, а також методів та стратегій управління безпекою стають актуальними для дослідження з боку соціальних наук і зокрема філософії безпеки. Філософія безпеки представляє найадекватніший інструмент для формування найбільш узагальненого та сутнісного знання про закономірності стійкого, стабільного функціонування та властивості складних соціальних систем. У рамках філософії безпеки поняття безпеки має різні тлумачення, у найширшому вигляді всі вони об'єднуються ідеєю про те, що з її допомогою найпростіше пояснити мотиви об'єднання в єдине ціле великих груп населення. Відповідно до неї, почуття безпеки представлялося основним мотивом утворення народів і держав, що обумовлено необхідністю самозбереження у світі, повному загроз виживанню. Як підкреслює доктор політичних наук, професор В. Смолянчук, безпека – це «стан системи, за якого вона зберігає свою цілісність, стійкість, здатність до ефективного функціонування та стійкого розвитку, можливість надійного захисту внутрішніх елементів (підсистем, сфер, об'єктів) від деструктивних внутрішніх та зовнішніх впливів, що постають у вигляді викликів, загроз, небезпек, ризиків»¹.

Питання осмислення проблем безпеки на національному, регіональному та глобальному рівнях досліджувалися в наукових працях як українських вчених (В. Антонов, Р. Арзуманян, О. Власюк, В. Гор-

¹ Смолянчук В. Безпека. *Соціологія права: енциклопедичний словник* / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. С. 92.

булін, О. Данильян, О. Дзьобань, В. Ліпкан, Є. Магда, М. Мальський, В. Мандрагеля, В. Мартинюк, О. Панфілов, В. Предборський, І. Руснак, Г. Ситник, В. Смоляннюк та ін.)¹, так і закордонних дослідників (Я. Дж. Андерссон, Р. Аркос, А. Б. Бах, С. Біскоп, М. К. Болтон, Б. Бузан, О. Вевір, Я. де Вільде, К. Звольські, К. Іван, С. Каллен, М. Мерлінген, Р. Остраускайте, Б. Стіл, Л. Хеврон, А. Чернес, І. Чіру та ін.)². Але проблема осмислення феномену безпеки залишається актуаль-

¹ Див.: Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної оборони України: монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.; Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибрані наукові праці. Київ: НІСД, 2016. 528 с.; Горбулін В. П., Качинський А. Б. Засади національної безпеки України: підручник. Київ: Інтертехнологія, 2009. 272 с.; Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. Київ: Текст, 2003. 600 с.; Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. 776 с.; Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.; Смоляннюк В. Ф. Системні засади національної безпеки України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2018. №2 (37). С. 107–126; Требін М. П. Теорія безпеки: філософський дискурс. *Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього* : матеріали XXV Всеукр. наук.-практ. конф., 4 червня 2024 р. / [редкол.: Требін М. П. (голова), Панфілов О. Ю., Прудников В. А. та ін.] ; ГО «Аналітичний центр сучас. гуманітаристики» ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2024. С. 40–48 та ін.

² Див.: African security : local issues and global connections / edited by Abu Bakarr Bah. Athens : Ohio University Press, 2024. vi, 245 p.; Asian security in the age of globalization / edited by Lui Hebron. New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2024. xiv, 174 p.; Bolton M. K. U. S. national security and foreign policymaking after 9/11 : present at the re-creation. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, 2008. xiii, 433 p.; Chernus I. A. Pocalypse management : Eisenhower and the discourse of national insecurity. Stanford, Calif. : Stanford University Press, 2008. xii, 307 p.; European security and defence policy : an implementation perspective / edited by Michael Merlingen and Rasa Ostrauskaitė. London ; New York : Routledge, 2008. xviii, 226 p.; Kallen S. A. National security. San Diego, CA : ReferencePoint Press, 2008. 112 p.; Routledge Handbook of Disinformation and National Security / edited by Rubén Arcos, Irena Chiru and Cristina Ivan. London ; New York, NY : Routledge/Taylor & Francis Group, 2024. xxi, 452 p.; Steele B. J. Ontological security in international relations : self-identity and the IR state. London ; New York : Routledge, 2008. xiv, 215 p.; The EU and the European security strategy : forging a global Europe / edited by Sven Biscop and Jan Joel Andersson. London ; New York : Routledge, 2008. xix, 193 p.; Zwolski K. Researching European Security Integration. Cham: Palgrave Macmillan, 2024. vii, 226 p. та ін.

ною, особливо з урахуванням агресії з боку Росії і розбудови України після перемоги.

Протягом існування людської цивілізації, від первісних людей до сучасного цифрового суспільства, забезпечення безпеки було головною метою людини. Наявність небезпеки в навколишньому світі – об’єктивна реальність життя індивідуума практично в будь-якому середовищі. До зародження державності особиста безпека (безпека племені) була головним завданням – завданням виживання.

Виникнення державності кардинально змінило підходи до питань безпеки. Безпека стала розглядатися як захист особистих інтересів правлячих кіл, і навіть захоплення нових територій. Перші згадки про безпеку можна знайти в найдавніших пам’ятниках права: Законах Ману, XXII таблицях, римському приватному та публічному праві і навіть Біблії. Однак варто зазначити, що складно говорити про якусь струнку систему безпеки до нашої ери і в перші століття нашої: вона, як правило, розглядалася крізь призму протидії можливим або реальним загрозам.

Філософія включила у свій предмет проблему безпеки вже в античний період, коли давала їй філософсько-релігійні та філософсько-етичні пояснення. Зокрема, Сократ, пояснюючи сутність безпеки, казав, що вона є спонукальною причиною, яка змушує людей об’єднуватись у суспільство. Зародження цивілізації, на його думку, було результатом прагнення індивідуумів, а потім суспільства та держави забезпечити безпечне існування. Про сутність безпеки міркував Платон, який вважав, що нею є відсутність небезпеки, уникнути якої допомагає об’єднання людей в єдине ціле¹. Спільно люди здатні надавати допомогу і рятувати тих, хто потребує безпеки і зазнає нападів зла. Платон доводив, що справжня безпека забезпечується тільки в межах держави, яка має такий інструмент, як армія, що професійно займається безпекою. Таким чином, у філософії Платона під цим поняттям йшлося про державну безпеку, яка розумілася гранично широко. Філософ вважав, що безпекою є захист держави за допомогою воїнів, крім цього, він включав у це поняття забезпечення населення

¹ Див.: Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.

держави системою соціальних інститутів, включаючи організацію виховання, формування морального стану громадян, підтримання їхнього життя за рахунок передачі матеріальних засобів до існування.

Поняття про державну безпеку як основу суспільного існування характерне й для Арістотеля, який вважав, що держава повинна захищати своїх громадян, забезпечуючи їм фактичну безпеку, що було умовою суспільного блага та справедливості. Ця ж ідея розвивалася Епікуром, який стверджував, що безпека для держави є найвищою цінністю, за значущістю вона перевершує всі типи задоволень та насолод. Безпека була його ідеалом та критерієм максимального задоволення.

В епоху Римської імперії ідеї безпеки держави трансформувалися в необхідність забезпечення особистої безпеки правлячої аристократії. Наприклад, видатний історик Стародавнього Риму Полібій у своїй «Загальній історії»¹ не лише порівнює розвиток держави з життям живих організмів, а й вважає агресивну політику імперії життєвою потребою та необхідною умовою для забезпечення безпеки країни та її громадян. Цицерон вважав, що власність на землю та інше майно (у тому числі і на рабів) зумовлює необхідність охорони та забезпечення безпеки її власників. Його сучасник – Гай Юлій Цезар повністю поділяв цю думку і розглядав державу як політичну організацію, якою керують обрані особи – рабовласники, безпека яких повинна забезпечуватися збройною силою. Головним чинником, що забезпечує необхідну стабільність у суспільстві, Цезар вважав збройну силу: «Війна і сила не терплять заперечень». Ця знаменита відповідь Цезаря на зауваження одного з народних трибунів з приводу незаконного вилучення грошей із скарбниці дійшла до нас завдяки Плутарху².

Епоха Середньовіччя привнесла до розуміння безпеки ще один новий аспект, який полягав у перенесенні основної уваги на внутрішнє переживання свого стану людиною, яка, зокрема, фіксується в тек-

¹ Див.: Polybius. The histories / translated by Robin Waterfield ; with an introduction and notes by Brian McGing. Oxford : Oxford University Press, 2010. xliii, 501 p.

² Див.: Плутарх. Сравнительные жизнеописания / пер. с древнегреч. В. Алексеева. Харьков: Фолио, 2013. 348 с.

стах Августина. Для середньовічної філософії характерне трактування безпеки як невід'ємного атрибута божественного провидіння, як функція віри. У зв'язку з цим кардинально змінилися уявлення про принцип безпеки: античний принцип самозбереження особистості та держави трансформувався в принцип порятунку душі. Це зумовлювало фаталізм людей.

Значний внесок у розвиток філософії безпеки зробив Н. Макіавеллі. Його розуміння законів безпечного буття та розвитку призвело до особливого виміру сутності та змісту безпеки. За Макіавеллі, відрив політики від культури, а культури від політики є першопричиною національних трагедій, а головне протиріччя безпеки – це те, що є основою формування колективної волі нації, за допомогою якої можна не тільки створити єдину державу, а й убезпечити її.

У Новий час Бенедикт Спіноза головною метою створення «громадянського суспільства» вважав «мир та безпеку життя». Ж. Ж. Руссо стверджував, що найважливішою турботою держави має бути «турбота про самозбереження». Т. Гоббс наголошував, що у природному стані відбувається «війна всіх проти всіх», яка породжує в людині страх перед загрозами власної безпеки, яка змушує людину жити в суспільстві та шукати в ньому засоби колективного захисту від зазначених загроз, створюючи для цього державу, передаючи їй для цього свої природні права. Дж. Локк стверджував, що від народження людині належало право на володіння та захист свого життя, свободи та власності. Однак у природному стані ці права не завжди були гарантовані, оскільки не всі люди поважали права інших, кожен довільно, на власний розсуд міг трактувати це право, а у разі зовнішньої агресії людина самотійно це право не могла забезпечити. Для забезпечення власної безпеки люди створили державу, уклавши суспільний договір. Це було зроблено людьми не для того, щоб втратити власні права на користь держави, а для того, щоб забезпечити їх кращим способом, ніж у природному стані.

У концепції І. Канта безпека розглядається як необхідність розробки законодавчих та виконавчих механізмів, виділення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави та «громадянського суспільства»,

виявлення взаємозалежності кожної держави з безпекою міжнародного співтовариства¹.

К. Маркс вбачав загрози соціальній системі та безпеці суспільства, а також джерело соціальної напруженості в нерівномірному ставленні людей до матеріальних благ (вірніше, до власності). Систему безпеки соціальна філософія марксизму розглядала з позиції класових інтересів, причому перевагу мають інтереси правлячого класу. У ХХ ст. проблеми філософського осмислення безпеки були в центрі уваги деяких видатних мислителів, зокрема Р. Арона, А. Бергсона, М. Л. Кінга, Б. Рассела, П. Тейяра де Шардена, А. Тойнбі, А. Швейцера, К. Ясперса та ін.²

Домінуючими парадигмами безпеки в минулому столітті були політичний реалізм і лібералізм³. Політичний реалізм сформулював свої основні принципи безпеки як чотири латинські S: *States* – держави, які виступають як основні актори та референти безпеки; *Strategy* – стратегія, яка передбачала військове планування; *Science* – наука, насамперед, точні науки, на які спиралося військове планування; і *Status quo* – у тому сенсі, що безпека розглядалася як спосіб збереження повоєнного світоустрою⁴. Інакше кажучи, під безпекою розумілося насамперед те, що виробляється державами і для держав, а основним локусом безпеки був військовий сектор.

Кантівська концепція «вічного миру» розглядається як відправна точка теорії безпеки сучасного лібералізму⁵. З позиції ліберального ідеалізму основними принципами забезпечення безпеки держави є універсальні цінності, права особистості та загальнолюдські інтер-

¹ Див.: Дзюбань О. П., Разметаєва Ю. С. Проблема індивідуальної та колективної безпеки у творчості Томаса Гоббса та Іммануїла Канта (філософсько-правовий аспект). *Проблеми філософії права. Міжнародний часопис*. 2004. Том 2. С. 157–164.

² Див.: Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія. С. 46–74.

³ Див.: Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. С. 96–126.

⁴ Див.: *Security studies: an introduction* / edited by Paul D. Williams and Matt McDonald. 3rd ed. London; New York: Routledge, 2018. P. 3.

⁵ Див.: MacDonald M. N., Hunter D. *The Discourse of Security: Language, Illiberalism and Governmentality*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. xvi, 337 p.

еси, а також зміцнення впливу та розширення прав міжнародних інститутів. У рамках ліберальної (неоліберальної) парадигми сформувалося кілька різних напрямків і теорій, які наполягають на можливості утвердження міжнародної безпеки на відмінних від реалізму принципах (ліберальний інституціоналізм, транснаціоналізм, теорія «демократичного миру», концепція «гуманітарного втручання» тощо).

Проблема осмислення безпеки також знаходилась у колі наукових інтересів представників постмодернізму, постпозитивізму, неомарксизму та ін. Значні зміни у трактуванні поняття «безпека» відбулися наприкінці 70-х років XX ст. Одним із прикладів розширеного розуміння безпеки, яке не обмежується лише військовою стратегією, були курси лекцій Мішеля Фуко. Так, наприклад, у книзі «Безпека, територія, населення»¹, безпека розглядається крізь призму управлінських практик, що включають містобудування, фортифікацію, контроль над оборотом зерна, дисциплінарні практики, практики санітарного контролю тощо. Таким чином, незважаючи на те, що питання безпеки все ж таки будуються навколо поняття держави, воно не обмежується лише військовим сектором, і типи загроз, з якими стикається держава, є абсолютно різноплановими: голод, епідемії, бунт тощо. Фуко створює надзвичайно складну картину взаємовідносин влади та тих *vis-à-vis*, які у неї виникають у різні історичні періоди, у тому числі і суспільство, яке потрібно захищати². Пізніше ці ідеї знайдуть свій розвиток у Паризькій школі досліджень безпеки³. А також у певному сенсі ці ідеї вплинуть на розвиток «громадянського суспільства», яке буде протиставлено інститутам влади у XXI столітті.

¹ Див.: Foucault M. *Security, territory, population : lectures at the Collège de France, 1977–78* / edited by Michel Senellart ; general editors, François Ewald and Alessandro Fontana ; translated by Graham Burchell. Basingstoke ; New York : Palgrave Macmillan : République Française, 2007. xvii, 417 p.

² Див.: Foucault M. *Society must be defended : lectures at the Collège de France, 1975–76* / edited by Mauro Bertani and Alessandro Fontana ; general editors, François Ewald and Alessandro Fontana ; translated by David Macey. New York : Picador, 2003. xxiii, 310 p.

³ Див.: Wæver O. *New 'Schools' in Security Theory and their Origins between Core and Periphery*. URL: <https://www.scribd.com/document/329649574/40010349-Ole-Waever-Aberystwyth-Paris-en-New-Schools-in-Security-Theory-and-Their-Origins-Between-Core-and-Periphery-pdf>

Першим автором, який присвятив книгу концепту безпеки, багато хто вважає заслуженого професора міжнародних відносин у Лондонській школі економіки і почесного професора Університету Копенгагена і Цзілінського університету Баррі Бузана, до речі, одного з батьків-засновників Копенгагенської школи досліджень безпеки. У книзі «Люди, держави та страх: проблеми національної безпеки у міжнародних відносинах»¹ автор одним із перших починає говорити про те, що розглядати безпеку щодо лише однієї держави – недозволена редукція. Проблематизуючи поняття національна безпека, він говорить про його внутрішні протиріччя, де національна безпека протиставлена індивідуальній. Автор вказує на парадоксальну природу сучасної держави, яка, з одного боку, згідно з інтелектуальною традицією Нового часу (Т. Гоббс, Дж. Локк) покликана забезпечити безпеку окремих індивідів, не давши їм впасти в «природний стан», з другого боку, маючи монополію на насильство, держава виявляється джерелом небезпеки для індивіда.

Основний внесок Б. Бузана в розуміння безпеки полягав у тому, що він першим запропонував інноваційний систематизований список секторів безпеки: військовий, політичний, економічний, соціальний та екологічний². Він стверджував, що військова безпека держави є лише однією зі складових національної безпеки, і державам варто також пам'ятати про загрози своїй політичній системі, своїм економічним ресурсам, своєму суспільству та навколишньому середовищу. «...Військова безпека стосується дворівневої взаємодії наступальних та оборонних можливостей держави та сприйняття державами миру один одного. Політична безпека стосується організаційної стабільності держав, систем уряду та ідеологій, які надають їм легітимності. Економічна безпека стосується питання доступу до ресурсів, фінансів та ринків, необхідних для підтримки рівня добробуту та державної влади. Соціальна безпека розглядає питання стійкості в меж-

¹ Див.: Buzan B. *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1983. 262 p.

² Див.: Buzan B. *The national Security Problem in International Relations. Security studies : a reader* / edited by Christopher W. Hughes and Lai Yew Meng. London ; New York : Routledge, 2011. P. 2.

ах прийнятних умов для еволюції традиційних норм мови, культури, релігії, національної ідентичності та традицій. Екологічна безпека розглядає підтримку місцевої та планетарної біосфери як важливої системи підтримки, від якої залежить функціонування людства. Ці п'ять секторів не функціонують ізольовано один від одного. Кожен із них визначає важливий розділ проблематики безпеки та шляхи визначення пріоритетів, але пов'язаних разом»¹. Б. Бузан підкреслює важливість розуміння того, як ці сектори застосовуються до різних концептів безпеки, і яким чином безпека одного сектора не може розглядатися ізольовано від інших, тим самим даючи підстави для розуміння безпеки в рамках холістичного підходу. «Мета роботи – розробити холістичну концепцію безпеки, яка може служити рамками для тих, хто хотів би застосувати цю модель у конкретних випадках. Подібна модель є ширшою, ніж визначення, оскільки вона скоріше включає протиріччя, ніж намагається їх вирішити»².

На межі XX – XXI століть дуже важливу роль у розумінні проблем безпеки стала грати теорія сек'юритизації (від англ. *security* – безпека), яка була розроблена представниками Копенгагенської школи досліджень безпеки Баррі Бузаном, Оле Вевіром і Япом де Вільде³. В їх розумінні, сек'юритизація – це процес, в якому сек'юритизуючий актор (як правило, це той, що володіє владою, наприклад, політичні еліти або керівництво країни) публічно заявляє, що конкретне питання/процес/інший актор (об'єкт сек'юритизації) представляє собою екзистенційну загрозу для референтного об'єкта. У ролі останнього зазвичай виступає аудиторія, до якої актор зі своєю заявою звертається⁴. В рамках сек'юритизації будь-який об'єкт може представлятися як проблема безпеки і розглядається як загроза. Для цього потрібно ідентифікувати референтний об'єкт, що знаходиться під загрозою

¹ Див.: Buzan B. The national Security Problem in International Relations. *Security studies : a reader* / edited by Christopher W. Hughes and Lai Yew Meng. London ; New York : Routledge, 2011. P. 22.

² Buzan B. People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations. P. 11.

³ Див.: Buzan B., Wæver O., de Wilde J. *Security : a new framework for analysis*. Boulder, Colo. : Lynne Rienner Pub., 1998. viii, 239 p.

⁴ Там само. P. 23–26.

(явною або уявною) і за рахунок зусиль агента сек'юритизації переконати функціональний суб'єкт та аудиторію в появі нових загроз безпеці, що дозволить вживати надзвичайних заходів та отримувати доступ до додаткових ресурсів.

Метою сек'юритизації є схвалення аудиторією запропонованих сек'юритизуючим актором надзвичайних заходів для усунення заявленої загрози. Сам процес сек'юритизації, на думку представників Копенгагенської школи, є перформативним мовленнєвим актом¹. У цьому сенсі вони спираються на теорію мовленнєвого акту Дж. Остіна, який у свою чергу надихався теорією мовних ігор Л. Вітгенштейна. Згідно теорії сек'юритизації умови для вдалого мовленнєвого акту діляться на дві категорії: 1) внутрішні: пов'язані безпосередньо з промовою; 2) зовнішні: контекстуальні та соціальні, тобто умови, в яких знаходиться актор². Друга категорія висуває певні вимоги до актора, який повинен не тільки звучати переконливо, а й мати авторитет, а також засоби для здійснення свого повідомлення.

Сек'юритизація концептуалізується як подія мовленнєвого акту (тобто суб'єктивна) та результат узгодженої (тобто інтерсуб'єктивної) дії суб'єктів сек'юритизації, які переконують відповідну аудиторію³. Тобто безпека трактується не як реальний стан справ, а як дискурсивна практика, спрямована на модифікацію ієрархії політичних пріоритетів. Якщо якась проблема «сек'юритизується» (включається в орбіту дискурсу безпеки), то це означає, що їй приписується найвищий пріоритет, статус екзистенційної загрози, яка потребує з боку суспільства надзвичайних заходів протидії. Таким чином, фокус дослідницької роботи зміщується з вивчення загроз як таких на аналіз їх концептуалізації в даному соціально-історичному контексті.

У рамках соціально-філософського аналізу суттєвим чинником розуміння проблеми сек'юритизації стає підкреслення нелінійності самого процесу формування суспільного консенсусу навколо

¹ Див.: Buzan B., Wæver O., de Wilde J. *Security : a new framework for analysis*. Boulder, Colo. : Lynne Rienner Pub., 1998. viii, P. 26.

² Там само. P. 32.

³ Див.: Balzacq T., Leonard S., Ruzicka J. 'Securitization' revisited: theory and cases. *International Relations*. 2016. Vol. 30, Issue 4. P. 494–531.

тієї чи іншої небезпеки. Ймовірність визначення того чи іншого явища як чиннику загрози для суспільного розвитку лише опосередковано пов'язано з об'єктивними характеристиками. У значному ступені це визначається внутрішньою градацією ризиків, яка пов'язана зі ступенем внутрішньої консолідації, інформаційною відкритістю та розподілом політичних сил у структурі суспільства. Як показує практика, значна частина населення виявляється не готова визнати ймовірність небезпеки, якщо інформація про нею виходить від тієї політичної сили, яка є опозиційною щодо їх власних поглядів. Представники копенгагенської школи визначають сек'юритизацію як «крайній варіант політизації, який виправдовує використання надзвичайних засобів та методів впливу в ім'я збереження безпеки суспільства»¹. При цьому дослідники намагаються з'ясувати, хто здійснює акти сек'юритизації, які події (загрози) «сек'юритизуються», заради кого це робиться, чому, з якими наслідками та за яких умов.

Таким чином, у процесі історичного розвитку концепції безпеки її розуміння змінювалося від уявлення цього феномену як фізичного захисту до ментального феномену, пов'язаного з усвідомленням об'єктом безпеки своїх соціальних практик². Як правило, дослідники вказували на допоміжну сутність безпеки, яка могла набувати форм державної, національної, індивідуальної, культурної безпеки, забезпечення якої давало можливість вільного розвитку творчої діяльності людини. Згідно з загальною думкою, вираженою Б. Расселом, незважаючи на фоновий характер, проблема забезпечення безпеки є ключовою для розвитку життєдіяльності держав в умовах об'єктивної дійсності. І ми це чудово розуміємо в умовах сучасної російсько-української війни.

¹ Buzan B., Wæver O., de Wilde J. Security : a new framework for analysis. P. 25.

² Див.: Требін М. П. Феномен безпеки: історико-філософський екскурс. *Українська національна ідея в сучасному міждисциплінарному дискурсі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (XXXVII Харківські політологічні читання), 27 вересня 2024 р.) / [редкол.: О. Ю. Панфілов (голова), Л. М. Герасіна, В. А. Прудников та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2024. С. 18–21.

Безпека як складноорганізована соціальна система складається з двох основних елементів – об’єктивних умов, що характеризують її становлення, розвиток і функціонування, та суб’єктивних чинників, призначення яких – забезпечувати її оптимальне функціонування для досягнення поставленої мети. Об’єктивні умови існування соціальної системи безпеки визначають та характеризують її онтологічну природу. Якщо об’єктивні умови надають лише певні можливості для стабільного та сталого розвитку соціальної системи, то конкретна діяльність із забезпечення безпеки повністю залежить від суб’єктивного чинника, який здійснює безпосереднє управління цією системою з метою збереження її цілісності, сталого динамічного розвитку та ефективного функціонування, використовуючи при цьому об’єктивні можливості системи. Суб’єктивні чинники системи безпеки визначають та характеризують гносеологічні основи безпеки.

Гносеологічні основи безпеки як науки дозволять розкрити особливості безпеки як складного соціального явища, проникнути в її внутрішню суперечливу природу та виявити сутність. Виявлення сутності безпеки – найважливіша умова, що дозволяє сформулювати основні закономірності її становлення, розвитку та функціонування. Якщо онтологічні підстави безпеки об’єктивні і не залежать від волі та свідомості людини, то гносеологічні умови – суб’єктивні. Вони визначають готовність та здатність суб’єкта управління та діяльності реалізувати вимоги наукових законів безпеки на користь забезпечення реальної безпеки конкретної складної соціальної системи, зберегти її цілісність, стійкий динамічний розвиток та ефективне функціонування на визначені цілі.

Теорія безпеки як наука є системою основних знань, що дають цілісне уявлення про закономірності, принципи та методи вирішення проблем безпеки, сформульованих у категоріях безпеки¹. Будь-яке наукове знання має свій об’єкт і предмет. Об’єктом безпеки є система відносин реальної дійсності, що складаються між суб’єктами соціальної діяльності та тими об’єктивними умовами, у яких вона про-

¹ Див.: Hofreiter L. Security and Securitology. *Science & Military*. 2006. Vol. 1, Issue 1. P. 79–82.

тікає. Предметом безпеки є виявлені та сформульовані в процесі дослідження об'єкта безпеки закономірності та принципи функціонування соціальної системи, методи їх використання на користь оптимального та динамічного розвитку системи, сформульовані в категоріях безпеки. Предмет безпеки представляє науку або теорію безпеки, керуючись якою створюються умови для забезпечення, збереження та гарантії реальної безпеки будь-якої соціальної системи, реалізація яких відбувається в процесі управління соціальної системи безпеки.

Основними критеріями безпеки є цілісність складних соціальних систем, ступінь їх сталого динамічного розвитку та ефективного функціонування на визначені цілі та досягнення відповідних їм практичних результатів діяльності¹. Сутність безпеки будь-якої соціальної системи полягає в готовності та здатності суб'єктивного чинника реалізувати існуючі об'єктивні можливості життєдіяльності в інтересах збереження її стабільності, сталого динамічного розвитку та функціонування. Звідси ж і впливає основний закон безпеки будь-якої соціальної системи – *закон відповідності спрямованості та змісту суб'єктивних чинників системи безпеки об'єктивним умовам її цілісного існування, динамічного розвитку та ефективного функціонування*. Суб'єктивний чинник розкриває механізм впливу людей на об'єктивні умови, розкриває значення практики в зміні дійсності, пояснює процес зворотного його впливу на об'єктивні умови. Суб'єктивний чинник набуває вирішального значення в перетворенні соціальних відносин, якщо його дії відповідають розвитку об'єктивних умов. Суб'єктивний чинник проявляє себе такими його сторонами, як професійна компетентність, свідомість і зрілість, рішучість і воля, здатність приймати самостійні рішення та практичні дії. При цьому слід зауважити, що безпека цілісної складної соціальної системи як сукупності взаємопов'язаних структурних елементів обумовлена безпекою її найслабшого структурного елемента. Якщо

¹ Див.: Safety and security studies / M. Guarascio, C. A. Brebbia, M. Lombardi (editors). Southampton [England] : WIT Press ; Billerica, MA : Computational Mechanics International Inc, 2018. 189 p.

швидкість ескадри визначається швидкістю найтихохіднішого корабля, міцність ланцюга – міцністю її найслабшої ланки, то й безпека складної соціальної системи рівнозначна безпеці її найслабшого елемента. Безпека як характеристика складних соціальних систем, основними елементами якої є об'єктивні умови та суб'єктивні чинники, має можливість не тільки використовувати існуючі можливості, обумовлені наявністю конкретних об'єктивних умов життєдіяльності системи, але змінювати та вдосконалювати їх на користь забезпечення сталого, динамічного розвитку та функціонування соціальної системи. Ці можливості і здатність обумовлені усвідомленою, цілеспрямованою та відповідальною діяльністю людини, її активною світоглядною позицією, які і висловлюють її сутність.

До основних законів безпеки також можна віднести такі закони як гарантування безпеки, управління безпекою, комплексності забезпечення безпеки, людського чинника тощо.

Закон гарантування безпеки обґрунтовує, що небезпеки, загрози, ризики для людини знаходяться під контролем, а права і свободи людини гарантуються державою. Цей закон розкриває принцип антропоцентризму через ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. ... Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»¹.

Закон управління безпекою стверджує, що будь-які рішення у всіх сферах життєдіяльності людини повинні мати «експертизу» безпеки та ґрунтуватися на законах та функціях управління. В основі цього закону лежить ідея попередження небезпек, загроз безпеці починаючи від проектування будівель, розробки нових речовин і матеріалів, безпечних продуктів до створення новітніх видів озброєнь. У деяких випадках неправильно прийняті управлінські рішення завдають більше шкоди, ніж користі.

¹ Конституція України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1996. № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Закон комплексності забезпечення безпеки свідчить, що безпека об'єкта може бути забезпечена за наявності на об'єкті (території) систем забезпечення комплексної безпеки. Процес забезпечення безпеки слід розглядати як певну сукупність складових його елементів, як єдність взаємозалежних та взаємодіючих предметів, процесів, відносин, як комплекс заходів, методів, способів досягнення поставленої мети. У систему забезпечення безпеки входять певні структури, індивіди, соціальні групи. Функції систем забезпечення безпеки визначено Законом України «Про національну безпеку України»¹. Системний аналіз безпеки в найзагальнішому вигляді дозволяє виділити для соціуму комплекс небезпек, загроз, ризиків. Теоретичні дослідження та емпіричні дані визначили (виявили) комплекс підходів, заходів, способів, засобів захисту від небезпек.

Закон людського чинника виявляється в тому, що будь-яка система, яка залежить від людської надійності, є ненадійною (другий закон ненадійності Т. Джілба). Давньогрецький філософ Сократ тривалий час розмірковував над тим, чому людина знає, як треба вчиняти, але діє зовсім не так, як підказує їй розум. Великий мислитель не знайшов відповіді. Не знайдена вона і в наш час. Світ заповнений речами, що загрожують безпеці людини, суспільства, держави, суть яких перебуває вище розуміння пересічного громадянина. Людина – єдина істота, для якої власне існування є проблемою. Іншими словами – людина є головною загрозою всьому людству. Людина сама створює небезпеку і сама від неї захищається. Найвідоміший парадокс у теорії безпеки. І розірвати це порочне коло неможливо. У цій ситуації має сенс людині розвивати власну здатність уживатися із сьогодишньою реальністю у сфері безпеки та бути в повній готовності відбити будь-яку загрозу.

Безпеки як складної соціальної системи притаманні також такі закономірності:

- первинність реальних можливостей та умов існування соціальної системи стосовно засобів, що використовуються при забезпеченні її безпеки (необхідність та можливість);

¹ Див.: Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 31, ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

- можливість та готовність суб'єктивних чинників до зміни та вдосконалення об'єктивних умов життєдіяльності системи;
- первинність потреби в забезпеченні безпеки стосовно інтересів та цілей їх задоволення;
- відповідність засобів, необхідних для досягнення результату діяльності, висунутим цілям;
- безпека не може бути виправданням засобів, що використовуються для її досягнення.

Закони та закономірності становлення, розвитку та функціонування будь-якої соціальної системи складають наукову основу для обґрунтування та формулювання наукових принципів ефективного управління складними соціальними системами. Система наукових законів безпеки дозволяє сформулювати основні принципи безпеки. Важливість визначення принципів безпеки полягає в тому, що принципи як вираз необхідності, що впливає із законів про безпеку, є узагальненням системи законів системи безпеки та поширюються на всі сфери та види безпеки, зберігаючи при цьому свою незмінність та сталість. Більше того, якщо закон розкриває внутрішні зв'язки та відносини безпеки, то дотримання принципів дозволяє здійснювати наукове управління системою безпеки у напрямі збереження її цілісності, забезпечення сталого розвитку, гарантуючи ефективне управління. Наукові принципи безпеки як незмінні та стійкі правила практичної діяльності, що застосовуються в управлінні соціальними системами, припускають практичну реалізацію їх вимог, які створюють необхідні умови та передумови своєчасного вирішення внутрішніх протиріч соціальних систем, усувають можливі загрози безпеці соціальним системам, домагаючись при цьому збереження цілісності, сталого динамічного розвитку та ефективного функціонування соціальних систем безпеки. До основних принципів безпеки можна віднести принципи верховенства права, ієрархічності, інтеграції, безперервності, упорядкованості, поєднання централізації та децентралізації, своєчасної інформованості, розширення кордонів, формалізації, моделюваності, стратегічної прогнозованості тощо.

Принцип верховенства права є визначальним принципом безпеки, він поєднує в собі такі стрижневі елементи, як законність, юридичну визначеність, заборону свавільності, поважання людських прав, не-дискримінацію та рівність перед законом. Це знайшло відбиття у ст. 3, п. 2 Закону України «Про національну безпеку України»¹.

Принцип ієрархічності вимагає вивчення системи безпеки на мікро-, мезо- та макрорівні. Система безпеки являє собою сукупність взаємопов'язаних та структурованих рішень та дій на всіх рівнях безпеки, прийнятих та реалізованих у різних підсистемах соціальної системи. Ієрархічність проявляється через організаційну структуру системи безпеки та полягає в тому, що система безпеки здійснює свою діяльність у кожній підсистемі соціальної системи, незалежно від кількості ієрархічних рівнів та місця знаходження підсистеми в ієрархії. Існує високий ступінь залежності верхніх рівнів ієрархії від нижніх, оскільки будь-яка найменша зміна елемента підсистеми нижнього рівня ієрархії може призвести до кардинальних змін на верхньому рівні. У центрі проблематики безпеки знаходиться взаємодія соціальної системи із зовнішнім середовищем, оскільки воно є основним джерелом невизначеності. Таким чином, безпека вносить зміни до соціально-економічних процесів, що протікають на мезо- та макрорівнях.

Принцип інтеграції – вивчення інтеграційних властивостей і закономірностей систем та його комплексів, розкриття базисних механізмів інтеграції цілого. Цей принцип проявляється у взаємозв'язку між самими елементами системи безпеки. Проблема полягає в тому, що система безпеки є підсистемою соціальної системи та змушена функціонувати в складних соціально-економічних відносинах, що регулярно змінюються, де постійно виникають нові види та чинники ризиків, що вимагають гнучкого реагування всієї соціальної системи.

Принцип безперервності в часі за фазами життєвого циклу означає безперервне цілеспрямоване регулювання системи безпеки. Підтримку системи безпеки необхідно здійснювати постійно залежно від тієї фази життєвого циклу, де знаходиться соціальна система.

¹ Див.: Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII.

Принцип упорядкованості процесів безпеки в соціальній системі. Проблема полягає в тому, що в надзвичайній ситуації при найменшому відхиленні системи безпеки, вона може стати досить вразливою і може мати характер невизначеності. Необхідна наявність методологій, інструментів, алгоритмів управління системою безпеки з упорядкованими діями, що здійснюються в певній послідовності.

Поєднання принципів централізації та децентралізації. Ситуація, у якій керування виходить лише з одного центру (повна централізація), вважається виправданою за нездатності підсистем самостійно протистояти впливу довкілля. Однак чим вищий ступінь децентралізації управління в системі, тим складніше здійснювати процес узгодження не тільки цілей одного рівня з глобальною метою, а й цілей самих елементів системи. Досягнення спільної мети у децентралізованій системі можна забезпечити стійко працюючим механізмом моніторингу, що не дозволяє значно відхилятися від досягнення кінцевої мети. Складності поєднання в системі безпеки централізації та децентралізації необхідно розв'язувати шляхом розробки стандарту безпеки в соціальній системі з подальшою конкретизацією функцій безпеки на нижніх ієрархічних рівнях системи безпеки.

Принцип своєчасної інформованості полягає в своєчасному інформуванні всіх елементів системи безпеки про можливу її зміну, появу нових загроз. З цією метою необхідно забезпечити вільний рух інформації між усіма ланками управління зверху вниз, і знизу вгору.

Принцип розширення кордонів систем безпеки означає зміну якості систем безпеки шляхом створення нових безпекових інститутів, розширення груп впливу, змін у безпековому середовищі, що в загальному випадку веде до розширення кордонів системи по горизонталі та вертикалі та передбачає застосування нових методологічних підходів для інтеграції нових членів до системи безпеки.

Принцип формалізації обумовлює необхідність створення методів, інструментів, підходів, визначень, оцінок та отримання кількісних характеристик. Проблема формалізованості може бути викликана

швидкими змінами елементів системи безпеки. Отже, виникає необхідність побудови формалізованих моделей, що дає можливість вибору методів, інструментів, підходів, визначень, оцінок системи безпеки, яка має бути описана в кількох функціональних просторах, узгоджених між собою, що дасть можливість виявити нову сутність, нові властивості та можливості систематизації самих елементів системи безпеки.

Принцип моделюваності. Будь-яка система може бути уявлена безліччю моделей, що відбивають певні сторони її сутності. Моделювання процесів розвитку системи безпеки дає можливість досліджувати певні властивості за допомогою однієї або декількох вузько орієнтованих моделей.

Принцип стратегічної прогнозованості полягає в тому, що система безпеки має здійснювати не лише поточне управління безпекою та прагнути до мінімізації втрат від зовнішніх і внутрішніх загроз. Вона також має бути спрямована на оцінку загроз стратегічної перспективи розвитку соціальної системи.

Таким чином, філософські основи безпеки створюють необхідні умови для формування найзагальніших уявлень про безпеку як про об'єктивну реальність, подальше вивчення якої із застосуванням наукових методів пізнання дозволяє сформулювати її основні закони та закономірності, з яких стає можливим вивести наукові принципи управління складною соціальною системою безпеки. У свою чергу реалізація наукових принципів безпеки як незмінних та твердих правил практичної діяльності з управління соціальними системами передбачає створення умов, необхідних для своєчасного розкриття внутрішніх протиріч даних систем і виникаючих загроз їх безпеки, подолання та усунення таких загроз. Саме така реалізація наукових принципів безпеки дозволяє домагатися збереження цілісності та сталого динамічного розвитку соціальних систем безпеки, їх ефективного функціонування в заданих цілях, що особливо важливо для України в умовах збройної агресії та пошуку ефективних шляхів збереження та розвитку державності.

Список використаних джерел

1. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної оборони України: монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: ТАЛ-КОМ, 2017. 576 с.
2. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибрані наукові праці. Київ: НІСД, 2016. 528 с.
3. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Засади національної безпеки України: підручник. Київ: Інтертехнологія, 2009. 272 с.
4. Дзьобань О. П., Разметаєва Ю. С. Проблема індивідуальної та колективної безпеки у творчості Томаса Гоббса та Іммануїла Канта (філософсько-правовий аспект). *Проблеми філософії права. Міжнародний часопис*. 2004. Том 2. С. 157–164.
5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. №30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
6. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. Київ: Текст, 2003. 600 с.
7. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. 776 с.
8. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.
9. Плутарх. Сравнительные жизнеописания / пер. с древнегреч. В. Алексеева. Харьков: Фолио, 2013. 348 с.
10. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. №2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. №31, ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
11. Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.
12. Смолянчук В. Ф. Системні засади національної безпеки України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2018. №2 (37). С. 107–126.
13. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.
14. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2016. 540 с.

15. Требін М. П. Теорія безпеки: філософський дискурс. *Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього* : матеріали XXV Всеукр. наук.-практ конф., 4 червня 2024 р. / [редкол.: Требін М. П. (голова), Панфілов О. Ю., Прудников В. А. та ін.] ; ГО «Аналітичний центр сучас. гуманітаристики» ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2024. С. 40–48.
16. Требін М. П. Феномен безпеки: історико-філософський екскурс. *Українська національна ідея в сучасному міждисциплінарному дискурсі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (XXXVII Харківські політологічні читання), 27 вересня 2024 р.) / [редкол.: О. Ю. Панфілов (голова), Л. М. Герасіна, В. А. Прудников та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2024. С. 18–21.
17. African security : local issues and global connections / edited by Abu Bakarr Bah. Athens : Ohio University Press, 2024. vi, 245 p.
18. Asian security in the age of globalization / edited by Lui Hebron. New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2024. xiv, 174 p.
19. Balzacq T., Leonard S., Ruzicka J. 'Securitization' revisited: theory and cases. *International Relations*. 2016. Vol. 30, Issue 4. P. 494–531. DOI: <https://doi.org/10.1177/0047117815596590>
20. Bolton M. K. U. S. national security and foreign policymaking after 9/11 : present at the re-creation. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, 2008. xiii, 433 p.
21. Buzan B. People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1983. 262 p.
22. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. Security : a new framework for analysis. Boulder, Colo. : Lynne Rienner Pub., 1998. viii, 239 p.
23. Chernus I. A pocalypse management : Eisenhower and the discourse of national insecurity. Stanford, Calif. : Stanford University Press, 2008. xii, 307 p.
24. European security and defence policy : an implementation perspective / edited by Michael Merlingen and Rasa Ostrauskaitė. London ; New York : Routledge, 2008. xviii, 226 p.
25. Foucault M. Society must be defended : lectures at the Collège de France, 1975–76 / edited by Mauro Bertani and Alessandro Fontana ; general editors, François Ewald and Alessandro Fontana ; translated by David Macey. New York : Picador, 2003. xxiii, 310 p.

26. Foucault M. Security, territory, population : lectures at the Collège de France, 1977–78 / edited by Michel Senellart ; general editors, François Ewald and Alessandro Fontana ; translated by Graham Burchell. Basingstoke ; New York : Palgrave Macmillan : République Française, 2007. xvii, 417 p.
27. Hofreiter L. Security and Securitology. *Science & Military*. 2006. Vol. 1, Issue 1. P. 79–82.
28. Kallen S. A. National security. San Diego, CA : ReferencePoint Press, 2008. 112 p.
29. MacDonald M. N., Hunter D. The Discourse of Security: Language, Illiberalism and Governmentality. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. xvi, 337 p.
30. Polybius. The histories / translated by Robin Waterfield ; with an introduction and notes by Brian McGing. Oxford : Oxford University Press, 2010. xliii, 501 p.
31. Routledge Handbook of Disinformation and National Security / edited by Rubén Arcos, Irena Chiru and Cristina Ivan. London ; New York, NY : Routledge/Taylor & Francis Group, 2024. xxi, 452 p.
32. Safety and security studies / M. Guarascio, C. A. Brebbia, M. Lombardi (editors). Southampton [England] : WIT Press ; Billerica, MA : Computational Mechanics International Inc, 2018. 189 p.
33. Security studies : a reader / edited by Christopher W. Hughes and Lai Yew Meng. London ; New York : Routledge, 2011. xv, 451 p.
34. Security studies : an introduction / edited by Paul D. Williams and Matt McDonald. 3rd ed. London ; New York : Routledge, 2018. xviii, 665 p.
35. Steele B. J. Ontological security in international relations : self-identity and the IR state. London ; New York : Routledge, 2008. xiv, 215 p.
36. The EU and the European security strategy : forging a global Europe / edited by Sven Biscop and Jan Joel Andersson. London ; New York : Routledge, 2008. xix, 193 p.
37. Wæver O. New 'Schools' in Security Theory and their Origins between Core and Periphery. URL: <https://www.scribd.com/document/329649574/40010349-Ole-Waever-Aberystwyth-Paris-en-New-Schools-in-Security-Theory-and-Their-Origins-Between-Core-and-Periphery-pdf>
38. Zwolski K. Researching European Security Integration. Cham: Palgrave Macmillan, 2024. vii, 226 p.

===== Авторський колектив

Гулай Василь Васильович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка».

Кириленко Олеся Миколаївна, докторка соціологічних наук, завідувача кафедри загальнотеоретичних правових та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Київського університету права НАН України.

Павлюх Марія Василівна, кандидатка наук із соціальних комунікацій, старша викладачка кафедри міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка».

Палагута Вадим Іванович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії і педагогіки, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».

Ткаченко Світлана Євгенівна, кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри глобальної економіки, Державний біотехнологічний університет, м. Харків.

Требін Михайло Петрович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Файник Адріана Андріївна, магістр кафедри міжнародної інформації, МІМ-11, Національний університет «Львівська політехніка».

Цвіркун Юрій Віталійович, магістр кафедри міжнародної інформації, МІМ-11, Національний університет «Львівська політехніка».

Шевчук Микита Олегович, магістр кафедри міжнародної інформації, МІМ-11, Національний університет «Львівська політехніка».

Щеглов Андрій Юрійович, кандидат історичних наук, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Наукове видання

**Гулай Василь Васильович,
Кириленко Олеся Миколаївна,
Палагута Вадим Іванович та ін.**

СУЧАСНА ГУМАНІТАРИСТИКА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Монографія

Редактор *Т. О. Чернишова*

Підписано до друку 20.02.2025. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 13,1. Обл.-вид. арк. 10. Тираж 100 пр. Зам. № 287

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017